

TARIM ARAŞTIRMA RAPORLARI - 35

GAP BÖLGESİNDE MEYVE VE SEBZE
PAZARLAMA YAPISI VE GELİŞTİRİLMESİ

T.C.
BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

T.C.
BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

01-02

1. GİRİŞ

2. MEVCUT DURUM

2.1. MEVCUT DURUM

2.2. YEREL DURUM

3. PROJEYİNİN ÖZELLİKLERİ

4. SONUÇ

GAP BÖLGESİNDE MEYVE VE SEBZE
PAZARLAMA YAPISI VE GELİŞTİRİLMESİ

AĞUSTOS, 1993

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

1. GİRİŞ

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. MATERYAL

2.2. YÖNTEM

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

4. SONUÇ

Ö N S Ö Z

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sulamaya açılmasıyla ortaya çıkacak tarımsal potansiyelin en iyi şekilde değerlendirilmesini temin etmek amacıyla GAP İdaresi Başkanlığı tarafından Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi'ne bir dizi Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Çalışması yaptırılmıştır.

Şanlıurfa-Akçakale Koruklu mevkiinde tahsis edilen 276 dekarlık bir Araştırma İstasyonu kurulması, 31 adet projeden oluşan araştırma çalışmalarının yürütülmesi, GAP Bölgesi'nde Tarımsal Konularda Veri Bankası Oluşturulması ve Uzaktan Algılama Merkezi Kurulması olmak üzere dört bileşenden oluşan proje çalışmaları 1987-1992 yılları arasında yürütülmüştür.

Planlanan proje çalışmaları üç aşamalı olarak ele alınmış olup tamamı olan bölümü, birinci aşamayı oluşturan Adaptasyon Çalışmalarını içermektedir.

Proje paketinin araştırma çalışmalarından bitkisel üretimle ilgili olanlar, Koruklu mevkiinde kurulan Araştırma İstasyonu'nda hayvansal üretimle ilgili olanlar ise TIGEM Ceylanpınar Tarım İşletmesi'nde yürütülmüştür.

Bu rapor, yürütülen alt projelerle ilgili olarak saptanan ilk sonuçları ortaya koymaktadır.

Söz konusu proje paketinin ikinci aşaması olan yetiştirme teknikleri ile ilgili araştırmalar, ilk aşamada elde edilen verilere bağlı olarak ve adaptasyonu saptanmış tür ve çeşitlerle Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nin de katkıları ile yine Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi tarafından 1993-1996 yılları arasında sürdürülecektir.

1. GİRİŞ

Türkiye, yetiştirilen meyve ile sebze tür ve çeşitlerinin zenginliği bakımından dünyanın başta gelen ülkelerinden birisidir. Bugün Türkiye'de yetiştirilen meyve türlerinin sayısı 75'i, sebze türlerinin sayısı ise 50'yi bulmaktadır. Yabancı meyve türleri de dikkate alındığında bu sayı daha da yükselmektedir. Yetiştiriciliğine önem verilen meyvelerde genellikle dış pazar organizasyonunun yeterince gelişmediği görülmektedir. Bu durum meyve-sebzede ihracatı sınırlamakta ve tür sayısı azaltılarak belli ürünlerde standart ve kaliteli ürün yetiştirilmesine olanak vermemektedir.

Türkiye'de böylesine zengin olan meyve türleri Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde oldukça fazladır. Ancak bölge, özellikle zeytin, antepfıstığı ve üzüm yetiştiriciliği ile dikkati çekmektedir. Bunların yanısıra nar, kayısı gibi meyveler de üretim içinde önemi bulunan türler olarak göze çarpmaktadır. Ancak bölgede üretilen meyve ve sebzelerin diğer bölgelere ulaştırılması ve pazarlanması bölgeye özgü ürünler olan zeytin, antepfıstığı ve üzümde mümkün olmakla beraber, diğer meyvelerde mümkün olmamaktadır. Bu durum bölgede meyveciliğin birkaç ürünle sınırlı kalmasına, sebzeciliğinde yalnızca bölge tüketimine yönelmesine neden olmaktadır. Oysa bölge ekolojisi her türlü meyve ve sebze türünün yetiştirilmesini mümkün kılmaktadır. Bu nedenle GAP'ın meyve ve sebzecilikte beklenen faydaları sağlayabilmesi mevcut durumu iyi değerlendirerek, çalışmaları bu doğrultuda yoğunlaştırmakla mümkün olabilecektir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Araştırmada kullanılan veriler Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Şanlıurfa, Diyarbakır ve Gaziantep illerindeki tarım işletmelerinden anket yoluyla toplanmıştır. Anketlerden elde edilen veriler araştırmanın ana materyalini oluşturmuştur. Ayrıca bölgede yaş meyve ve sebze pazarlaması içinde yer alan tüccar, komisyoncu, diğer kişi ve kuruluşlardan karşılıklı görüşme ile elde edilen veriler de araştırmada kullanılmıştır. Bunun yanısıra konu ile ilgili yurtiçi ve yurtdışı istatistiksel veri kaynaklarından da ikincil veri olarak yararlanılmıştır.

2.2. Yöntem

Araştırma, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde mevcut meyve ve sebze üretim ve pazarlama yapısını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle DİE ve GAP alanındaki illerin Tarım İl Müdürlüklerinden alınan bilgiler incelenerek bölgede yetiştirilen ekonomik öneme sahip meyve ve sebze türleri ile bu ürünlerin yoğun olarak üretildikleri il ve ilçeler belirlenmiştir. Buna göre bölgede önemli meyve türleri; üzüm, zeytin, antepfıstığı ve nar, sebze türleri ise; karpuz, kavun, domates, patlıcan, biber ve hıyardır.

Bu ürünlerin üretimlerinin en fazla yapıldığı il ve ilçeler ise Şanlıurfa (Merkez, Suruç), Gaziantep (Merkez, Nizip, Kilis), Diyarbakır (Merkez, Çınar) olarak belirlenmiştir. Köylerin seçiminde ise sözkonusu ilçelerdeki Tarım İlçe Müdürlüğü elemanlarının görüşlerinden yararlanılmıştır. Böylece anket çalışması toplam 3 il, 7 ilçe, 18 köy, 150 işletmede uygulanmıştır. Anketlerin uygulanacağı tarım işletmeleri tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiştir.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

İncelenen işletmelerde ortalama işletme genişliğinin 98.66 dekar olduğu, işletme arazilerinin %60.3'ünün kuru, %39.7'sinin ise sulu arazilerden oluştuğu belirlenmiştir. Diğer taraftan meyve bahçelerinin çok yıllık olması ve bahçe kurulmasından kısa bir süre sonra üretime başlanmaması nedeniyle, meyveciliğin daha çok mülk araziler içinde geliştiği görülmüştür. İncelenen işletmelerde ekim alanlarının %23.70'i meyve, %7.85'i ise sebze ekim alanlarından meydana gelmiştir. İşletmelerde meyve ve sebze alanı dışında kalan alanlarda tahıllar (%35.37), mercimek (%1.52), pamuk (%26.76) ve diğer ürünler (%4.79) yetiştirildiği görülmektedir.

Bölgede üretilen meyvelerden narın %98.35'i, diğer meyvelerin %98.91'i, üzümün %70.37'si ve zeytinin %22.31'i taze olarak değerlendirilmektedir. İşlenmiş olarak değerlendirilen meyveler içinde en yüksek oran zeytindedir.

Pazara arz edilen meyveler komisyoncular veya tüccar aracılığı ile satılabildiği gibi, Tarım Satış Kooperatifleri, TEKEL ve diğer özel imalathanelerde ürün almaktadırlar. İncelenen işletmelerde üretilen meyvelerin önemli bir kısmı işletme dışında teslim edilmektedir. Ürün satış şeklinin de hemen hemen tamamı kg hesabı ile yapılmaktadır.

Meyvelerin pazarlama masrafları içinde işçilik, ambalajlama, taşıma, komisyoncu ve diğer bir takım masraflar bulunmaktadır. Pazarlama masrafları içinde %32.22 ile aile işgücü masrafı ilk sırayı almaktadır.

Bölgede birçok sebze tür ve çeşidinin yetişmesi mümkün olmaktadır. Özellikle karpuzun bölge içinde ayrı bir önemi vardır. Karpuz ve kavunun yanısıra domates, biber, patlıcan, hıyar gibi sebzeler de önemli ekiliş oranlarına sahiptir. Ortalama sebze ekim alanlarına göre en fazla ekilişi olan karpuzdur. Bunu biber, patlıcan, kavun, domates ve hıyar izlemektedir.

İncelenen işletmelerde üretilen sebzeler taze olarak tüketilmektedir. Yalnızca domates üretiminin küçük bir kısmı (%1.18) işlenerek tüketilmektedir.

Bölgede üretilen sebzelerin önemli bir kısmı ticari olarak değerlendirilmektedir. Üretilen patlıcanların %91'i, biberin %90'u hıyarın %89'u, domates, kavun ve karpuzun ise %78'i ticari olarak değerlendirilmektedir.

4. SONUÇ

Bölgede üretilerek pazara arz edilen sebzeler, komisyoncular aracılığı ile hallerde satılabildiği gibi tüccarlar aracılığı ile diğer illere de gönderilebilmektedir. Ayrıca doğrudan tüketicilere ve manavlara da satışlar bulunmaktadır.

İncelenen işletmelerde satılan sebzelerin çoğunlukla işletme dışında teslim edildiği ve ürün bedelinin de peşin olarak alındığı saptanmıştır. Sebzelerde depolama yapılamamaktadır. Pazarlama masrafları en fazla hıyarda bulunmakta bunu patlıcan ve domates izlemektedir.

Bölgede üretilen meyve ve sebzelerin pazarlama kanalları ürünler itibariyle bazı farklılıklar göstermekle beraber genel olarak birbirine benzemektedir. Meyve ve sebzede en önemli pazarlama kanalı komisyoncu ve tüccarların yer aldığı pazarlama kanalıdır. Bunların dışında pazarlama kanallarında yer alan

fabrikalar birkaç üründe faaliyette bulunmakta ve daha az önemli olmaktadır. Ayrıca bazı ürünlerde üreticilerin doğrudan doğruya perakendeci ve tüketicilere ürün satışı da bulunmaktadır.

Komisyoncu ve tüccarlar bölgede genellikle meyve-sebze toptancı hallerinde faaliyet göstermektedirler. Antepfıstığına ise ayrı pazar yerlerinde faaliyet gösterirler. Bölgedeki meyve-sebze halleri sahip oldukları fiziksel koşullar bakımından çok yetersizdir. Bu yetersizlik özellikle yerli üretimin yoğunlaştığı bahar ve yaz aylarında daha belirgin olarak görülmektedir.

TARIMSAL ARAŞTIRMA GELİŞTİRME PROJE ÇERÇEVESİNDE YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

1. GAP Bölgesine Adapte Olabilecek Şeftali, Kayısı, Badem ve Nektarin Çeşitlerinin Saptanması
2. GAP Bölgesinde Değişik Nar Çeşitlerinin Adaptasyonu
3. Ülkemizde Yetiştiriciliği Yapılan Çilek Çeşitlerinin GAP Bölgesine Adaptasyonu
4. GAP Bölgesine Uygun Pikan Cevizi Çeşitlerinin Saptanması
5. Doğal Olarak Yetişen Çok Yıllık Soğanlı-Yumru ve Rizomlu Süs Bitkilerinin Tarlada Üretim Olanakları
6. Sulamanın GAP Alanında Yüksek Verimli Sofralık ve Şaraplık Üzüm Çeşitlerinin Verim ve Kalitelerine Etkisi
7. GAP Bölgesinde Sebze Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi
8. GAP Bölgesinde Yüksek Verimli Lif Teknolojik Özellikleri Üstün Pamuk Çeşitlerinin Saptanması
9. GAP Bölgesinde Sulu Koşullara Uygun Yemlik ve Biralık Arpa Çeşitlerinin Saptanması
10. GAP Bölgesine Uygun Kolza Çeşitlerinin Saptanması
11. GAP Bölgesine Uygun Ayçiçeği Çeşitlerinin Saptanması
12. GAP Bölgesinde Sulu Koşullara Uygun Ekmeklik ve Makarnalık Buğday Çeşitlerinin Saptanması
13. GAP Bölgesinde Sulu Koşullara Uygun Çeltik Çeşitlerinin Saptanması
14. GAP Bölgesinde Yem Bitkileri Adaptasyonu
15. GAP Bölgesinde Sulu Koşullarda Yetiştirilebilecek Yonca Çeşitlerinin Saptanması
16. GAP Bölgesinde I. Ürün veya II. Ürün Olarak Yetiştirilebilecek Sorghum Tür ve Çeşitlerinin Saptanması
17. GAP Bölgesinde I. veya II.Ürün Olarak Yetiştirilebilecek Mısır Çeşitlerinin Saptanması
18. Harran Ovası Koşullarında Pamuk Sulamasında Sulama Aralığı ve Su Tüketiminin Belirlenmesinde Açık Su Yüzeyi Buharlaşmasından Yararlanma Olanakları
19. Harran Ovası Koşullarında Ayçiçeği Sulamasında Sulama Aralığı ve Su Tüketiminin Belirlenmesinde Açık Su Yüzeyi Buharlaşmasından Yararlanma Olanakları

20. Harran Ovası Koşullarında Su Yüzeyi (Class-A Pan) Buharlaşmasından Yararlanarak İkinci Ürün Soya İçin Sulama Programlarının Geliştirilmesi
21. GAP Bölgesinde Pilot Bitki Koruma Kliniklerinin Kurulması
22. GAP Bölgesinde Zirai Mücadele Politikasına Esas Teşkil Edecek Hastalık, Zararlı ve Yabancı Otların Saptanması
23. Mardin-Ceylanpınar Ovaları Toprak Kaynaklarının Temel Özellik ve Dağılımlarının Belirlenmesi ve İdeal Arazi Kullanım Planlarının Hazırlanması
24. Harran Ovasında Önemli ve Yaygın Toprak Serilerinin Sulama Başlamadan Önceki Strüktür ve İnfiltrasyon Özellikleri ve Alkalinleşme Olasılıklarının Belirlenmesi
25. GAP Bölgesinde Entansif Süt Sığırcılığının Geliştirmek İçin Uygulanabilecek Islah Organizasyon Modelleri
26. Kilis Tipi Güney Sarı Kırmızı Sığırların Yayılış Alanları, Performansları ve GAP Bölgesi için Bu Sığırlardan Yararlanma Olanakları
27. GAP Bölgesinde Yetiştirilen İvesilerin Süt, Döl ve Et Verimlerinin Islahında Egzotik Irklardan Yararlanma Olanakları
28. GAP Bölgesinde Çeşitli Bal Arısı Irklarının Performanslarının Saptanması ve Bölgede Mevcut Arı Irklarının Islahı Olanakları
29. GAP Bölgesinde Entansif ve Yarı Entansif Koşullarda Hindi Yetiştiriciliği
30. GAP Bölgesinde Sulu Koşullarda Uygulanabilecek Ekim Nöbeti Sistemleri
31. İkinci Ürün Dane Mısır Yetiştirmede Farklı Toprak İşleme Yöntemlerinin Teknik ve Ekonomik Yönden Karşılaştırılması
32. Plastik Örtülü Seralarda Bitki Yetiştirme Ortamının Sağlanması İçin Isı Örtüleri İle Nemlendirme Sistemlerinin Kullanılması ve Enerji Dengesinin Belirlenmesi
33. GAP Bölgesinde Tahıllar ve Baklagiller Pazarlama Yapısı ve Geliştirilmesi
34. GAP Bölgesinde Endüstri Bitkileri Pazarlama Yapısı ve Geliştirilmesi
35. GAP Bölgesinde Meyve ve Sebze Pazarlama Yapısı ve Geliştirilmesi
36. GAP Bölgesinde Hayvansal Ürünler Pazarlama Yapısı ve Geliştirilmesi